

GIEDRĖ RITA RUGEVIČIŪTĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas

MOKYTOJO VAIDMUO MOKANT TIKYBOS

Sekuliariame vertybių maišaties pasaulyje būti mokytoju šaukliu – tai laisvas, drąsus, garbingas pasirinkimas. Tikybos mokytojo pašaukimas – tai privilegija, teikianti ir optimizmo, dvasinio džiaugsmo, ir sąmoningo atsakomybės ėmimosi įveikiant atmetimą, pasipriešinimą, skausmą ir sunkumus. Kompetencija, gebėjimas bendrauti, nuolatinis rūpinimasis žmogaus dvasia – tai dirva, kur auginamas, brandinamas tikybos mokytojas. Straipsnyje iškeliamas tikybos mokytojo asmenybės išskirtinumas pamokoje. Analizuojama, kaip mokytojo vaidmuo pamokoje lemia jo darbo kokybę. Vyrauja nuomonė, jog anksčiau pradėję dirbti tikybos mokytojai nelabai gali kalbėti su jaunimu egzistenciniais klausimais šiuolaikine kalba, o pedagogai, kurie vadovaujasi šių laikų metodika ir tik pradeda dirbti, nepajėgia uždegti jaunimo dvasios ir lydėti mokinį, stiprindami jo tikėjimą. Taip yra dirbtinai supriešiami įvairių patirtį turintys pedagogai. Analizė parodė, jog imanoma krikščioniškai bendradarbiauti ir, dalijantis patirtimi, siekti bendrų tikslų, mokant tikybos. Tikybos mokytojas – tai asmenybė, krikščionis, pranašas, mokslininkas, menininkas, bičiulis, turintis imtis atsakomybės naštos.

Įvadas. Šiandien, kai radikalčiai keičiasi pasaulėžiūra ir gyvenimo būdas, nėra lengva apibūdinti mokytojo vaidmenį mokykloje. Tikybos mokymas mokyklose yra palyginti naujas dalykas. Tai – kiek daugiau negu 10-metį egzistuojantis reiškinys. Iškyla nelengvas uždavinys: perteikti pasaulėžiūros nuostatas ir tikėjimo vertybes šių dienų moksleiviams.

Iki šiol daugiausia dėmesio buvo skiriama tikybos mokymo programų analizei, svarstoma, kaip efektyviau taikyti mokymo priemones, tobulinti pamokos specifikos ir jos tematikos paieškas. Tačiau trūksta tyrimų apie specifinį tikybos mokytojo vaidmenį mokykloje.

Ilgą laiką dirbdama mokykloje pedagoge, kuriai rūpėjo vertybinė moksleivių pasaulėžiūra, 1992 m. įkūriau katalikiškais principais grindžiamą pradinę „Žiburėlio“ mokyklą Vilniuje. Tuo metu su kolegomis ieškojome ir mėginome apibrėžti mokytojo kataliko misiją. Dabar, dirbdama su būsimaisiais tikybos mokytojais Pedagoginiame universitete ir susitikdama su daugel metų dirbančiais pedagogais Vilniaus arkivyskupijos katechetikos centre,

pastebėjau, kad labai svarbus yra mokytojo vaidmuo tikybės pamokoje. Aktyviai svarstome, analizuojame, diskutuojame apie tikybės mokytojo paskirtį visuomenėje.

Straipsnyje nesigilinama į mokymo programas, vadovėlius, ugdymui skirtas priemonės, mikroklimatą mokykloje, bet svarstoma tik apie specifinę tikybės mokytojo vietą pamokoje. Rašinyje taikomi stebėjimo, pokalbio, anketavimo, analitinis-sintetinis metodai. Pasaulinėje praktikoje tikybės mokytojo paskirtis ir vaidmuo visuomenėje jau yra suvoktas. Lietuvoje tai dar netyrinėta.

Tyrimo analizė. *Esamos situacijos apibūdinimas.* Ilgus metus aktyviai dalyvaudama tikybės mokymo procese, bendradarbiaudama su pedagogais iš įvairių mokyklų ir sekdamą spaudą, taip pat analizuodama visuomenės poziciją, pastebėjau, jog visuomenė nepatenkinta doriniu ugdymu, o tikybės mokytojas lieka švietimo sistemos paribyje. Atrasti savo vietą, būti visuomenės pripažintam yra labai svarbu skleidžiant Evangelijos žinią visuomenei, kuri yra Bažnyčios dalis. Jungdamasi į Europos struktūras kaip lygiateisė valstybė kartu su visais europiečiais, Lietuva turi iš naujo atrasti krikščionybės šaknis – Europos pamatą. Tikybės mokytojo paskirtis čia ypač svarbi.

Norėdama nustatyti, kokį vaidmenį šiandien tikybės mokytojas atlieka pamokoje, 2003 m. parengiau anketą. Joje buvo apibrėžti mokytojo vaidmenys, kurie vyrauja pamokose. Bet kokios srities pedagogas moksleiviams žinias gali pateikti skirtingai. Vieni pamokose elgiasi kaip tėvai, globėjai šeimoje. Jie skiria daug dėmesio vaikui, sukuria šiltą, jaukią aplinką, rūpinasi jais, globoja, kartais net užgoždami moksleivio iniciatyvą. Tokio pedagogo vaidmuo yra *mokytojas auklėtojas*.

Yra pedagogų, kurie pagrindiniu tikslu laiko žinių perteikimą, per daug nesirūpindami, kaip jos perteikiamos, ar moksleiviui įdomu ir kaip jis tas žinias pritaiko savo gyvenime. Tokio tipo pedagogas dažnai kalba monologu, bet ne dialogu. Tai – *mokytojas informatorius*.

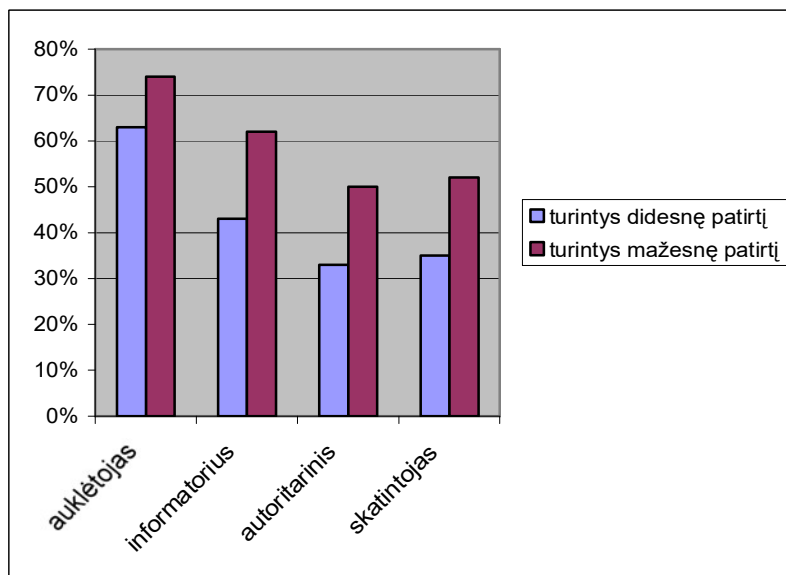
Dar yra vadinamasis *autoritarinio mokytojo* vaidmuo. Tikslas – pamokoje parodyti savo kompetenciją, išmanymą, galią, valią, norus. Prie tokio pedagogo moksleivis derinasi, jam išskyla dvigubas uždavinys – įsisavinti žinias ir taikytis prie mokytojo darbo stiliaus.

Pedagogui iš pašaukimo rūpi perteikti ne vien informacijos kiekį, bet ir neprarasti ryšio su vaiku. Jam svarbu moksleivio unikalumas, mokymosi lygis, įsisąmoninimo galimybės, ugdomi gabumai. Tai *skatinančiojo mokytojo* vaidmuo pamokoje. Tikybės mokytojas, be išvardytų pedagogo vaidme-

nų pamokoje, privalo elgesiu, nuostatomis ir visu savo gyvenimu liudyti tikėjimą.

Į anketą atsakė 82 pedagogai iš įvairių Lietuvos vietų. Tikybos mokytojai turi nevienodą darbo stažą. Rūpėjo ištirti, ar darbo stažas turi įtakos tikybos mokytojo vaidmeniui pamokoje. Tyrime dalyvavo 47 respondentai, turėję didesnę nei 4–7 metų darbo stažą, ir 35 mokytojai, dirbę nuo 1 iki 3 metų. Tyrimas yra tik preliminarus: nėra nei moksleivių, nei kitų disciplinų mokytojų apklausos. Anketoje buvo išskirti keturi mokytojų vaidmenys (auklėtojas, informatorius, autoritarinis mokytojas, skatintojas), lemiantys jų veiklos pobūdį pamokoje. Tyrimai parodė, kad žmonės, turintys didesnę darbo patirtį, renkasi auklėtojo (globėjo) vaidmenį. Tokių yra 63%. 43% apklaustųjų didesnę dėmesį skyrė informacijai. 33% pedagogų pritarė tradiciniam autoritariniam vadovavimo stiliui. Aktyvūs mokytojai, kurių yra 35%, geba išlaikyti moksleivių dėmesį, juos skatina ir palaiko. Pedagogai, turintys mažesnę darbo patirtį, dažniausiai taip pat atlieka auklėtojo (globėjo) vaidmenį. Tokių yra net 74%. 62% respondentų skiria daugiau dėmesio informacijai. Autoritarinį valdymą renkasi 52% mokytojų. Aktyvūs skatintojai yra 50% apklaustųjų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Mokytojo vaidmenys pamokoje

Šių dienų visuomenės iššūkiai dvasiniam ugdymui. Šių dienų visuomenėje tikybos mokytojas atlieka ypatingą, apaštalinę misiją. Popiežius **Jonas Paulius II** šiandienos vartotojišką visuomenę, atmetusią vertybes, pavadino gyvenančia „mirties kultūroje“. Todėl jis kviečia XXI a. kurti „meilės civilizaciją“ per religiją, mokslą, meną, kultūrą, ekonomiką, politiką. Šiandien Bažnyčia deda dideles viltis į pasauliečių, kurie priklauso išvardytoms visuomenės struktūroms, apaštalavimą. Tikybos mokytojas turi būti tvirtai tikintis, plataus akiračio asmenybė ir geras pedagogas.

Šiandien tikybos mokytojui vis dažniau tenka sutikti jaunimą, gyvenančių materialinės naudos, techninės pažangos, informacijos pertekliaus sraute. Tokia jaunuomenė užsidaro vienmatėje erdvėje, teikiančioje nestabilumą, laikinumą. Tikybos pamokose ugdoma vertybinė nuostata atveria kelią į antgamtį, padeda užmegzti ryšį su gyvuoju, amžinuoju Dievu, kuris suteikia žmogui stabilumo, amžinumo. Tikybos mokytojas turėtų padėti vaikui naujai save atrasti kaip unikalų ir nepakeičiamą asmenį.

Abejingame šių dienų pasaulyje jaunuoliai trokšta nuoširdaus, šilto bendravimo. Jie kenčia nuo emocinio bado, raiškos stokos, jų nepripažinimo, meilės atmetimo. Tikybos pamokose turėtų būti skiriama daugiau dėmesio socialiniams santykiams. Evangelijos pagal **Luką** pasakojimas apie sūnų palaidūną primena, jog Dievas yra besąlygiškai gailestingas ir nepaliauja laukti sugrįžtant pas Jį daug ką praradusio, kenčiančio vaiko. Tikėjimas atveria širdį vienas kitam, moko mylėti artimą kaip patį save.

Mokyklai rūpi jaunimo netikrumas dėl ateities, jų pasimetimas vertybių sukūryje, bevaisės gyvenimo prasmės paieškos. Šis nerimas, netikrumas verčia susigūžti savo kiaute, užsisklęsti. Tikybos pamokose žadinamas amžinųjų vertybių troškulys, siūloma, kaip įprasminti gyvenimą tar naujant vienas kitam. Religija atskleidžia didįjį, galutinį žmogaus gyvenimo tikslą – pažinti ir pamilti Dievą. Tikėjimo išraiška – malda, sakramentinis gyvenimas, dalijimasis patirtimi, gerieji darbai – atveria sielą ir ją pripildo džiaugsmo.

Dorinio ugdymo pamokose pastebima, kad jaunimas suabsoliutina mokslą, pažangą, sportą, malonumus, o tikėjimo troškulį malšina pagonišku kultu, horoskopais, narkotikais, masiniais jaunimo sambūriais. Tikybos mokytojas, liudydamas tikėjimą, viltį ir meilę, turėtų skirti daugiau dėmesio moksleiviui, sužeistam gyvenimo klaidų, kurios jam temdo tikrąjį Dievo veidą. Tikėjimas leidžia pažinti tikrąsias optimizmo versmes, atgaivinančias sielą. Tikėjimas – tai kintantis ugdymo procesas, atskleidžiantis Evangelijos erdvumą ir esmingumą. „Tuo tarpu mes esame išgelbėti viltimi“ (*Rom 8,24*).

Tikybos mokytojo paskirtis šiandien. Tikybos mokytojo pašaukimas – kiekviename žadinti „dvasinio augimo slėpinį“¹, vedantį į Dievo karalystę, į artimesnį ryšį su Dievu. „Jis [mokytojas] yra tiesioginis Dievo ir žmonių istorijos, šventosios istorijos bendradarbis“². Toks ugdymas įmanomas, kai mokytojo misijos pagrindas yra tikėjimas ir pasitikėjimas, meilė ir atsakomybė. Tuomet jis gali rasti kelią į mokinio širdį ir vesti Didžiosios paslapties – Dievo link. Tai – gyvas meilės liudijimas, kurio šaltinis – **Kristus**. Tikybos mokytojas turėtų būti kompetentingas kultūros, psichologijos, pedagogikos, teologijos srityse. Tokia plačių pažiūrų asmenybė yra nuolat atsinaujinanti ir pati liudijanti bei praktikuojanti tikėjimą krikščioniškoje bendruomenėje. „Ugdytojai turėtų suprasti, jog žemo lygio mokymas, kurio priežastis – netinkamas pasirengimas pamokoms ar pasenusių pedagoginių metodų taikymas, neišvengiamai trukdys jiems vykdyti visapusiško žmogaus ugdymo užduotį ir pareigą liudyti gyvenimu“³. Pedagogai turėtų stengtis perduoti mokiniams ne vien sausas žinias. Jie turėtų pažadinti vidinius mokinių poreikius ir sudaryti sąlygas lavinti jų gebėjimus. Tuomet mokytojas yra įkvėpėjas, drašintojas, padėjęs, patarėjas, guodėjas, pavyzdys, stebėtojas, tyrėjas, dalyvis, planuotojas, organizatorius, iniciatorius, režisierius, vykdytojas.

Pirmiausia mokytojas turėtų dalytis savo asmenybės vidiniais turtais ir individualumu. Mokytojo mylimi mokiniai noriai mokosi. Mylintis pedagogas gali daryti įtaką mokiniams ir tapti jiems reikšmingas. Pedagogas kalba iš širdies į širdį. Tai – sąmoningumo ir meilės stiprybė, tai – švelnumas ir tikrumas darant pasirinkimus, tai – švelni, jautri dvasios galia. Nuoširdus ir tikras bendravimas neturėtų būti savanaudiškas, bet tarnaujantis meilei, tiesai, gėriui. Nesavanaudiškumas – tai maža sėklelė žmogaus širdyje, brandinanti supratimą, kaip geriausia duoti ir priimti. Dalijimasis turėtų būti kryptingas: pagal poreikius ir troškimus. Tai – vidinio džiaugsmo šaltinis ir prisitaikymo žymė. Reikia prisitaikyti prie žmogaus, vietos, laiko, dvasinės brandos ritmo. Prisitaikymas – abipusis mokytojo ir mokinio augimo procesas, ugdomas pasirenkant ir keičiantis. Taip brandinami socialiniai gebėjimai, skatinantys teisingai vertinti save, būti oriam, valdyti emocijas, įveikti įtampą, nerimą, konstruktyviai spręsti konfliktus ir išskylančias problemas. Siekiant užkirsti kelią socialinėms negerovėms, neužtenka vien tik suteikti žinių apie AIDS, narkotikus, alkoholį, kontracepciją, savižudybes ir kt. Pa-

¹ M. Lena, *Liudytojo perėjimas*, Vilnius: Katalikų pasaulis, 2003, p.16.

² Ten pat, p.17.

³ Katalikai pasauliečiai – tikėjimo liudytojai mokykloje, *Bažnyčios žinios*, 2000, rugsėjo 14, Nr.17.

sak psichologų, spaudos, radijo, televizijos, knygų informacija nušviečiant šias blogybes nenulemia asmens elgesio. „Todėl svarbu formuoti mokinio gebėjimą ir pasirengimą atsispirti socialiniam spaudimui, suvokti ir įveikti savo psichologines ir dvasines problemas“⁴. Socialiniai įgūdžiai leidžia mokiniui pakeisti savo mąstyseną nuo „ką aš žinau, galvoju, jaučiu, tikiu“ į „ką daryti ir kaip daryti“. Tikybos pamokose mokomasi teisingai pasirinkti, priimti, įvykdyti ir atsakyti už pasirinktus sprendimus.

Pedagogas turėtų į kiekvieną asmenį žvelgti kaip į unikalų, nepakartojamą Dievo vaiką. Tinkamas požiūris į asmenį ir pagarba jam stiprina žmogaus savastį. Mokytojas turėtų pastebėti ne tik asmens prigimties, bet ir vidaus slinkties procesus. Svarbu mokyti vienyti savo vidinį ir išorinį gyvenimą. Žmogui sunku priimti kito skirtumus, netapatinti jo su iš anksto susidaryta nuomone, nelyginti su kitais, neskirstyti pagal socialinę padėtį. „Meilei, norinčiai paliesti ir atskleisti širdies gelmes, reikalinga Dvasios turima nuojauta“⁵. Mokytojas tegali padėti gyventi su tiesa apie save tiems, kurie sąmoningai pripažįsta Dievo malonės veikimą, moka atpažinti Šventosios Dvasios veikimą sieloje ir nebijo priimti tiesos ir neturto Dievo akivaizdoje. „Tiesos Dvasia formuojasi kiekvienam laipsniškai atrandant save ir <...> sutariant su savimi, ypatingu ir nepakeičiamu būdu santykiuojant su pasauliu ir kitais <...>“⁶.

Pedagogė Kathy Paterson siūlo džiugiai ir prasmingai vesti pamokas ir kviečia apmąstyti šiuos teiginius:

- Mokiniai nesimokys, jei nebus sudominti.
- Paprastai dabartiniams mokiniams tiesiog trūksta motyvacijos mokytis.
- Svarbu pasirengti kiekvienai veiklai – ir fizinei, ir protinei, ir dvasinei.
- Mokiniai supranta ir pripažįsta būtinybę parengti raumenis fizinei veiklai, bet jie nelinkę suprasti, kad ir galvoti ar sutelkti dėmesiu taip pat reikia pasirengti.
- Mokiniai, prieš pradėdami pamoką, turi bent pasistengti sužadinti susidomėjimą.
- Gal mokytojai ir nepatikės, bet jie yra menininkai, kurie, net stokodami laiko, gali sukurti priemonę, padedančią sutelkti dėmesį į temą.
- Jei nepavyks sudominti pamokomis, mokymo ciklas greičiausiai bus neveiksmingas nei mokytojams, nei mokiniams⁷.

⁴ D.Gailienė, L.Bulotaitė, *Aš myliu kiekvieną vaiką*, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996, p.47.

⁵ M.Lena, *Liudytojo perėjimas*, p. 32.

⁶ Ten pat, p. 62.

⁷ K.Paterson, *Pasiruošk...dėmesio...mokyk!* Vilnius: Tyto Alba, Vilnius, 2002, p. 15.

Mokytojas sukuria saugią, patikimą, ramią erdvę, padedančią atsiverti, išgirsti, suprasti, pasirinkti, išsipareigoti. Žmogaus dvasios augimui reikia ne tik erdvės, bet ir laiko suvokti žinią, ją suprasti, įtvirtinti viduje. Nepamirškime, jog kiekvienas turi savo augimo ir brendimo ritmą. Tai reikalauja dėmesio, atidumo kaitai, išradingumo mokinio augimo ritmui, talentams ir savo riboms, kurių neperžengiame. Ugdymasis visada veda toliau – nuo to, kas tu esi, ką tu turi, prie to, ką tu duosi. Toks ugdymas aprėpia žmogaus visumą, brandina visuomenės ateities išvalgas.

Suvokiame, kad tai, kas vyksta pamokoje, priklauso nuo mokytojo ir mokinių veiklos pobūdžio. Pamokos procesą organizuoja mokytojas, o tai nurodo nuostatą, kurią gali pasirinkti. Viena nuostata, kai tikybos mokytojas suteikia žinių, kad būtų galima tikėtis teisingo atsakymo, perduodant krikščioniškas vertybes ir moralines normas, siekiant aklo paklusnumo. Kita nuostata – galvoti apie moksleivio tikėjimo pažinimą, saviugdą stiprinimą, žadinti tiesos ieškojimą ir drąsinti krikščioniškai gyventi. Kai pasirenkama antroji nuostata, tuomet ugdymo procese monologą keičia dialogas. Bendradarbiavimo vaisius subrandina bendras troškimas būti ir augti. Jei bendras ugdymo procesas persmelktas džiaugsmo, tuomet yra perduodamas gėris, tiesa, grožis ir atsiveria kūrybinės erdvės.

Išvados. Apibendrinant galima pasakyti, jog tikybos mokytojo paskirtis visuomenėje yra neapibrėžta. Švietimo sistemoje dorinio ugdymo kryptys priklauso nuo visuomenės vertybinės orientacijos, kuri šiandien yra neaiški. Negalima teigti, jog ir didesnę darbo patirtį turintys pedagogai, ir dirbantys trumpiau (auklėtojo, informatoriaus, autoritarinio ir skatinančio moksleivius mokytojo) savo vaidmenis pamokoje atlieka beveik tolygiai. Anksčiau dirbantys pedagogai į mokyklą atėjo vedami troškimo perduoti tikėjimą, o jaunesni atėjo gerai pedagogiškai pasirengę. Tyrimai rodo, jog vienodai svarbu ir vidinė branda, pasirengimas, patirtis, ir mokytojo kompetencija. Gerai, kad ši pozicija nėra sutapatinama su paslaugų teikimu. Kartu tai ir iššūkis. Pedagogas kuria situacijas, kurių tikslas skatinti moksleivį aktyviai ir noriai mokytis. Šiandieninis jaunimas, kaip ir sekuliari visuomenė, gyvena „mirties kultūros“ apsuptyje. Tikybos mokytojas turėtų padėti moksleiviui rasti savo unikalumą ir vertę, padėti, mokytis bendrauti, atsakyti į pagrindinius gyvenimo klausimus, išryškinant tikėjimo reikšmę. Mokytojas dalyvauja sprendžiant jaunimo problemas, ieško metodų šiuolaikine kalba prabilti į jų sielas mokant priimti sprendimus kintančių vertybių laike. Tikybos mokytojas šiandien atliks savo misiją, kai bus atviras visuomenės poky-

čiams, kels kvalifikaciją, mylės vaiką, pasitikėdamas Dievu, nepaliaujamai liudys tikėjimą, kelią į dvasios gyvybę.

Literatūra

- [Bižys N.](#), [Linkaitytė G.](#), *Pamokos mokytojui*, Vilnius: Margi raštai, 1996.
- [Butkienė G.](#), [Kepalaitė A.](#), *Mokymasis ir asmenybės brendimas*, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996.
- [Gailienė D.](#), [Bulotaitė L.](#), *Aš myliu kiekvieną vaiką*, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996.
- Krikščionybė akademinėje visuomenėje*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002.
- [Lena M.](#), *Liudytojo perėjimas*, Vilnius: Katalikų pasaulis, 2003.
- [Lena M.](#), *L'esprit de l'éducation*, Paris: Desclee, 1991.
- [Paterson K.](#), *Pasiruošk... dėmesio... mokyk!*, Vilnius: Tyto Alba, 2002.
- Šventoji katalikiškojo auklėjimo kongregacija. Katalikai pasauliečiai – tikėjimo liudytojai mokykloje, *Bažnyčios žinios*, 2000, Nr. 17, 18, 19.

Įteikta 2004 m. gegužės mėn.

THE ROLE OF TEACHER IN RELIGION TEACHING

Giedrė Rita [Rugevičiūtė](#)

Summary

The task of a teacher is that of a herald in the world of rather chaotic values. His mission is also a privilege which brings both joy, optimism, creativity and difficulties as well as rejection. Therefore, a teacher has to be in constant growth of his competence, of his ability to witness, to communicate to cooperate. Teaching means not just proclaiming, leading and organizing; it also means stimulating the students attentions, their imagination, their thinking, their memory and emotions, as well as their faith. A teacher accompanies the learners and helps them in making decisions, in choosing and being responsible for their choices. The quality of a lesson is decided by the teacher's ability to make the learners interested, to motivate their activities and to make them purposeful. There must be time for looking back, for reflecting of what has been discovered or understood. To be a teacher of religion, therefore, means to be a personality: a christian, a prophet, a scientist, an artist and also true friend of the disciples.